

Jelka MELIK*

SODNA VEJA OBLASTI IN ARHIVI

Izvleček:

Sodna veja oblasti pripada predvsem sodiščem kot glavnim akterjem in je prav posebno področje arhivskega delovanja in arhivske teorije. Sodna veja oblasti je vsekakor vredna posebne obravnave. Posebej je treba poudariti njeno dvojno vlogo. Po eni strani je pomemben ustvarjalec arhivskega gradiva in po drugi prav poseben uporabnik arhivskega gradiva. Prav zato je na tem področju potrebno doseči tesnejše sodelovanje ustvarjalcev arhivskega gradiva - sodišč in arhivistov oziroma pristojnih arhivov. Zaščita človekovih pravic je vsekakor skupna in prednostna naloga, ki jo je potrebno vzpostaviti in ustrezno zakonsko urediti.

Ključne besede:

arhiv, arhivsko gradivo, dokumentarno gradivo, sodna veja oblasti, temeljne človekove pravice

Abstract:

Judicial Branch of Power and Archives

Judicial branch of power, which is the primary domain of the courts as the main protagonists, is a very special area of archival operation and archival theory. Judicial branch of power is definitely worth of special treatment. Especially its dual role should be pointed out. On the one hand, it is an important creator of archives and on the other, their special user. Therefore, it is important to achieve a closer cooperation among the creators of archives - the courts - and competent archivists and archival institutions. Protection of human rights is certainly a common goal and a priority that needs to be put in place and properly regulated.

Key words:

archives, records, judicial branch of power, fundamental human rights

1 UVOD

Sodna veja oblasti, ki pripada predvsem sodiščem kot glavnim akterjem, je prav posebno področje arhivskega delovanja in arhivske teorije. Slovenski arhivi so si v dolgih letih po drugi svetovni vojni prizadevali pridobiti glavno in odločilno besedo pri določanju tistega dokumentarnega gradiva, ki naj se ohrani trajno in naj bo sprejeto v enega izmed pristojnih javnih arhivov. To je bilo vsekakor dobro in povsem jasno je, da so si arhivi priborili vsaj nekaj avtoritete na tem področju. Vendar pa nas sedanjí položaj in vloga arhivov v sodobni družbi silijo v nadaljnja razmišljanja in načrtovanja. Določanje arhivskega gradiva je vsekakor zelo odgovorna naloga. Dokler je bilo treba upoštevati le kulturni in raziskovalni vidik dokumentov, je bil arhivist, pretežno zgodovinsko izobražen, nekako kos nalogam, ki so bile postavljene predenj. Danes se je, po zgledu zahodnoevropskih držav, zakonski opredelitvi arhivskega gradiva pridružil tudi pravni aspekt. Veljavni arhivski zakon je stopil še korak naprej in določil še tesnejše sodelovanje ustvarjalca arhivskega gradiva pri odločanju o dodelitvi

* Doc. dr. Jelka Melik, višja svetovalka, arhivistka, Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, 1000 Ljubljana, Slovenija, kontakt: jelka.melik@gov.si.

»pomembnega« statusa dokumentom. V prihodnosti bo treba k dolžnostim ustvarjalcev dodati še nove zadolžitve in jih temeljito opredeliti. Le tako se bo namreč lahko ohranilo res pravo dokumentarno gradivo, ki bo služilo ne le znanstvenikom in drugim raziskovalcem, temveč tudi drugim uporabnikom, predvsem za izvedbo raznih postopkov (vse od zakonodajnih do pravnih, nepravdnih in kazenskih).

Sodna veja oblasti je vsekakor vredna posebne obravnave. Posebej je treba poudariti njeno dvojno vlogo. Po eni strani je pomemben ustvarjalec arhivskega gradiva, po drugi prav poseben uporabnik arhivskega gradiva.

2 ARHIVISTIKA IN ARHIVSKO PRAVO SE RAZVIJATA

Znano je, da se je v evropskem prostoru arhivistika kot znanstvena disciplina razvijala počasi in postopoma ter se relativno pozno razvila v samostojno vedo. Tudi na Slovenskem. Vse do leta 1991 seveda v okviru držav, katerih del je bilo slovensko ozemlje.

Kljub poudarku na drugi polovici 20. stoletja, ko je Slovenija dobila tudi svoj prvi arhivski zakon, pa nikakor ne gre pozabiti vseh, ki so se že dolgo pred tem trudili za postavitev in pravilno delovanje arhivov in s tem tudi omogočili kasnejši razvoj vede. Naj omenimo le dva. Pesnik in duhovnik Anton Aškerc - mestni arhivar je pripomogel k spoštovanju oziroma uveljavitvi načela prvotne ureditve, ko je trmasto vztrajal, da se zahtevam po preureditvi arhiva ne bo uklonil. Tako je magistratno gradivo rešil pred popolno zmešnjavo in neuporabnostjo. Prav tako je zelo modro postopal pri pomembnem strokovnem vprašanju - odbiranju arhivskega gradiva oziroma - po tedanji terminologiji - škartiranju. Izločanje gradiva si je zamislil kot komisijski postopek, ki ga izvedeta dva zgodovinarja in upravni uradnik. Aškerc torej ni le prvi ljubljanski mestni arhivar, marveč tudi prvi slovenski poklicni arhivar sploh (Vilfan, 1956, str. 106). Prezreti tudi ne gre zgodovinarja Josipa Mala (Ribnikar, 1988). Leta 1909 je nastopil službo v Kranjskem deželnem muzeju, katerega del je bil tudi arhiv. Sprva se je posvetil prav arhivskemu delu. Kasneje je bil predvsem ravnatelj muzeja, a je vseskozi skrbel tudi za arhiv, predvsem za njegovo urejenost in dostopnost. Leta 1914 je naredil tudi prve korake v smeri rednega pridobivanja arhivskega gradiva, saj je do srede dvajsetih let deželni arhiv povečeval svoje arhivske fonde in zbirke le z darovi posameznikov in nakupi, ki pa so bili zaradi premajhnih finančnih sredstev skromni. Tako je na primer ohranitev gradiva sodišč predvsem njegova zasluga (nadzoroval je izločanje gradiva v letih 1937-1941). Med drugo svetovno vojno je posvetil veliko pozornost varstvu in zaščiti arhivskega gradiva.

Omeniti je treba tudi Malova prizadevanja na področju arhivskega prava. Ko je bil leta 1939 pripravljen osnutek uredbe o arhivih, je slednja predvidevala, da se samostojni državni arhivi ustanovijo v Beogradu, Zagrebu, Dubrovniku in Novem Sadu ter da v sklopu muzejev na Cetinju, v Ljubljani, Sarajevu, Skopju in Splitu delujejo posebni arhivski oddelki. Mal je sestavil obširne pripombe in jih poslal ministru Francu Snoju¹ z napotkom, da je treba energično zahtevati, da se status arhiva pri Narodnem muzeju v Ljubljani spremeni in da se mora ta arhiv izenačiti z drugimi državnimi arhivi. Prav tako je Mal prispeval k popularizaciji arhivistike in arhivske službe. Ozaveščal je javnost o potrebi in pomenu arhivov. Mal je pripravil tudi prvo arhivsko razstavo na Slovenskem, z njo je prikazal razvoj pisave. Napisal je tudi nekaj "arhivskih" člankov.

---

¹ Na volitvah leta 1938 je bil izvoljen v jugoslovanski parlament in postal minister brez listnice v treh jugoslovanskih vladah.

Spreminja se življenje ljudi kakor tudi delovanje institucij. Tudi arhivi se. Javni arhivi. Državni arhivi. Spreminjajo se odgovori na vprašanja, kako naj ravnata država in družba glede arhiviranja in poslanstva arhivov. Z zgodovinsko distanco je mogoče ugotoviti odvisnost vsakokratnih arhivskih paradigem od političnih, socialnih in gospodarskih razmer v evropskem prostoru, ZDA in danes v globaliziranem svetu. Arhivska politika oziroma politika umeščanja arhivov v državni in družbeni prostor je bila in je še vedno orodje vladanja. Stroka se temu v veliki meri podreja. Del arhivistov se vedno ukvarja z zagovarjanjem, opravičevanjem in utemeljevanjem obstoječega. Drugi, navadno manjši del, pa se tako ali drugače temu upira v imenu človekovih pravic, njegove svobode in dostojanstva.

3 SODNA VEJA OBLASTI

Pravna država je moderna država, v kateri je delovanje državnih organov pravno vezano in v kateri so državljanom zagotovljene temeljne pravice. Organizirana je kot demokratična, ustavna država, ki temelji na načelu delitve oblasti (v pomenu sistema zavor in ravnovesij med nosilci državne oblasti), in sicer na zakonodajno, sodno in izvršno-upravno. To pomeni, da bi morali biti organi, ki opravljajo zakonodajno (legislativno), izvršno (eksekutivno) in sodno (jurisdikcijsko) oblast, medsebojno neodvisni, samostojni in nepovezani tako v organizacijskem kot tudi v opravnem pogledu. Povedano z drugimi besedami, organi ene oblasti ne postavljajo in ne razrešujejo drugih organov, prav tako se eni organi ne morejo in ne smejo vtikati v poslovanje drugih. V stvarnosti to načelo ni v popolnosti izvedljivo, možni so le večji ali manjši približki. Osrednja razsežnost take države je vladavina prava. Ne smemo pa spregledati pomena sodobne ureditve Evrope in njenih zahtev in možnosti. Evropske države že dolgo niso več popolnoma ločene druga od druge. Postajajo vse bolj del Evropske unije (EU), kamor od 2004 spada tudi Slovenija.

Sodni organi predstavljajo tretjo vejo državne oblasti. To so predvsem sodišča. S svojimi odločitvami ti organi neposredno posegajo v pravice različnih oseb in razrešujejo spore, ki med njimi nastanejo.

Zakonodajna oblast oblikuje pravne norme, sodna pa jih uporablja v konkretnih primerih. Sodstvo je glavni nosilec oziroma izvajalec tretje veje državne oblasti, katere naloga je zagotavljanje pravnega varstva. Organizacijsko sestavlja sodstvo cel sistem sodišč, ki se delijo najprej na redna in izredna. Redna sodišča pa so lahko splošna (redna sodišča splošne pristojnosti) ali posebna oziroma specializirana.

Po vsebini ločimo **kazensko, civilno, upravno in ustavno sodstvo**. Kazensko in civilno sodstvo izvajajo redna sodišča splošne pristojnosti, **upravna sodišča** pa delujejo kot posebna redna sodišča. Prav poseben status ima tudi **ustavno sodstvo**. Sodišča so namreč v zgodovini vse bolj širila svoje pristojnosti. Sprva so bila omejena na področje kazenskega in civilnega prava, ki zadevata temeljne človekove vrednote - življenje, svobodo, lastnino. Kasneje se je njihovo delovanje razširilo na državno lastnino (računska sodišča), postopoma tudi na področji upravnega in ustavnega prava oziroma na drugi dve veji oblasti, in sicer na upravo (**upravno sodstvo**) in zakonodajo (**ustavno sodstvo**). Ob tem velja poudariti, da so tudi sama sodišča pod sodniško kontrolo, in sicer zaradi obstoja in delovanja več sodnih instanc.

Kazensko sodstvo opravljajo kazenski sodniki oziroma kazenski senati. Njihova naloga je odločanje o obstoju kaznivih dejanj, krivde storilcev in izrekanje kazenskih sankcij. Pri svojem delu so vezani na kazensko materialno in kazensko procesno pravo.

Civilno sodstvo pa obsega civilno pravdno in civilno nepravdno ter civilno izvršilno sodstvo. Naloga civilnega pravnega sodstva je odločanje v sporih iz osebnih, družinskih, premoženjskih in drugih civilnopравnih razmerij. Kadar teh odnosov zaradi njihove vsebine ali narave ni mogoče obravnavati v pravnem postopku ali pa je v njih močnejše prisoten javni interes, odloča civilno nepravdno sodstvo (npr. odvzem in vrnitev poslovne sposobnosti, razglasitev pogrešanega za mrtvega in dokazovanje smrti, odločanje o pridržanju na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici brez privolitve, določitev nujne poti, ureditev razmerij med solastniki, odločanje v mejnih sporih). Civilno izvršilno sodstvo je tisto, v katerem se s pomočjo državnih prisilnih sredstev v okviru izvršilnega postopka izvršujejo odločbe sodišč, drugih državnih organov in nekatere z zakonom določene listine (izvršilni naslov), ki nalagajo stranki dajatev, storitev ali opustitev v korist druge stranke.

Redna sodišča splošne pristojnosti obravnavajo kazenske in civilne zadeve na splošno, **posebna sodišča**, imenovana tudi specializirana, pa se lahko ustanovijo za obravnavanje določenih vrst zadev zaradi njihove svojevrstne narave ali pa takrat, kadar je za njihovo obravnavanje potrebno posebno poglobljeno znanje na ožjem pravnem področju. Taka specializirana sodišča so na primer gospodarska, delovna, vojaška. Države oziroma različni pravni sistemi ustanavljajo različna, času in razmeram primerna posebna sodišča.

4 EVROPSKE POVEZAVE IN SODIŠČA

Država je sicer najvišja pravna organizacija ljudi na določenem ozemlju, ki je neposredno podrejena meddržavnemu pravu, a prav to je v evropskem prostoru, na katerega omejujemo svoja izvajanja, dejstvo, ki ga ne moremo zanemariti. Evropske države se namreč povezujejo na različne načine. Pomembna mednarodna organizacija, ki jo sestavlja 47 evropskih držav, je Svet Evrope, ustanovljen 5. maja 1949 z Londonskim sporazumom. Sedež organizacije je v francoskem Strasbourgu. Članica Sveta Evrope lahko postane vsaka evropska država, pod pogojem, da sprejema načelo vladavine prava in jamči človekove pravice ter temeljne svoboščine vsakomur, ki je pod njeno oblastjo. Glavne naloge Sveta so: varstvo človekovih pravic, demokracije in pravne države, ozaveščanje ljudi ter spodbujanje razvoja evropske kulturne identitete in raznolikosti, iskanje skupnih rešitev za probleme, s katerimi se srečuje evropska družba. Eden največjih uspehov Sveta Evrope je bil sprejem Evropske konvencije o človekovih pravicah v letu 1950, ki je služila kot temelj za ustanovitev Evropskega sodišča za človekove pravice leta 1959. Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je eden najpomembnejših organov Sveta Evrope. Je mednarodno sodišče s sedežem v Strasbourgu, ustanovljeno na podlagi Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP), z dodatnim Protokolom XI z dne 11. novembra 1998. Sestavlja ga toliko sodnikov, kolikor je držav pogodbenic, tj. sedeminštirideset. Vse te države, med njimi tudi Republika Slovenija, so ratificirale Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Sodnike voli skupščina Sveta Evrope s seznama treh kandidatov, ki jih predlaga vlada posamezne države. Sodniki ne zastopajo države, ampak so člani sodišča kot posamezniki. Evropsko sodišče za človekove pravice izdaja odločbe v francoskem in/ali angleškem jeziku. Prevodi v druge jezike ne veljajo za avtentične oziroma uradne.²

---

² Odločitve sodišča so dostopne na: http://www.dp-s.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/odlocitve_evropskega_sodisca_za_clovekove_pravice/ (9. 1. 2014). Informacije o sodišču: http://www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=court/howitworks&c=#newComponent_1346158756330_pointer (10. 1. 2015).

Najusodnejša pa je vsekakor Evropska unija - politično-gospodarska zveza 28 evropskih držav članic. Deluje preko naddržavnih institucij in medvladnih odločitev. Za njen pravni sistem je značilno, da gre za svojevrsten način povezovanja skupnega evropskega pravnega reda z nacionalnimi pravnimi redi držav članic, vključno z zagotovljenim sodnim varstvom. Pravo Evropske unije ali pravni red EU (Community Patrimony) je več kot le zakonodaja. Vključuje tudi pravno-politične usmeritve, sodno prakso njenih sodišč in pravno teorijo prava EU. Država je suverena, ko lahko odloča o svojih zadevah in sklepa sporazume z drugimi državami. Pristojnosti držav članic so omejene. EU ima neposredno obvezujoča zakonodajna pooblastila, ki jih ni potrebno preoblikovati v zakon. Prav tako EU lahko sklene obvezujoče mednarodne dogovore. Zato države članice niso več v celoti suverene.

Evropska unija ima tudi sodišča. Sodišče Evropske unije kot sodni organ skrbi, da je pravo spoštovano, pravilno tolmačeno in v vseh državah članicah enotno uporabljano. Nastalo je leta 1952 kot organ Evropske gospodarske skupnosti (EGS), nato pa je dobilo pristojnost za vse 3 skupnosti.

Sodišče Evropske unije sestavljajo Sodišče, Splošno sodišče in specializirana sodišča. Sodišču so bile podeljene natančno opredeljene sodne pristojnosti, ki jih uresničuje v okviru postopka predhodnega odločanja in različnih vrst tožb (tožba zaradi neizpolnitve obveznosti, ničnostna tožba, tožba zaradi nedelovanja, pritožba, revizija). Splošno sodišče na prvi stopnji obravnava zadeve, ki sodijo v njegovo pristojnost in niso predložene specializiranim sodiščem ali Sodišču. Obravnava tudi pritožbe zoper odločbe specializiranih sodišč na prvi stopnji. Splošno sodišče ima vsaj po enega sodnika iz vsake države članice. Specializirana sodišča se lahko ustanovijo za posebna področja. Na prvi stopnji lahko obravnavajo zadeve in odločajo o tistih, zoper katere je dopustna pritožba na Splošno sodišče.

Kakšno je reglementiranje ravnanja z dokumentarnim in arhivskim gradivom v slovenski arhivski stroki, ni predstavljeno. Ker je Slovenija vsekakor tesno vpletena v tovrstne evropske integracije, jo sodne odločitve v mnogih primerih zadevajo, zato ta praznina nikakor ni sprejemljiva.

5 ARHIVSKA ZAKONODAJA IN SODIŠČA

Slovenska arhivska zakonodaja ne obravnava posebej sodne veje oblasti oziroma njenega arhivskega gradiva. Izjemoma je bilo to gradivo omenjeno le v 65. členu Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (2006). V tretjem odstavku člena, ki je vseboval določbe o nedostopnosti arhivskega gradiva, je bilo zagotovljeno: »Arhivsko gradivo, nastalo pred konstituiranjem Skupščine Republike Slovenije 17. maja 1990, ki se nanaša na nekdanje družbenopolitične organizacije (npr. Zveza komunistov Slovenije, Socialistična zveza delovnega ljudstva, Zveza sindikatov Slovenije, Zveza socialistične mladine Slovenije, Zveza združenj borcev NOV Slovenije, Zveza rezervnih vojaških starešin Slovenije), organe notranjih zadev (npr. policija), pravosodne organe (npr. sodišča, tožilstva, zapori) in obveščevalno varnostne službe, je dostopno brez omejitev, razen arhivskega gradiva, ki vsebuje občutljive osebne podatke, ki so bili pridobljeni s kršenjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter se nanašajo na osebe, ki niso bile nosilke javnih funkcij.« Dostop do gradiva sodišč je bil tako, če izvzamemo zaščito občutljivih osebnih podatkov, povsem neselektivno na razpolago vsem vrstam uporabnikov arhivskega gradiva. Taka preprosta rešitev vpogleda v močno občutljivo snov, kakršna je arhivsko gradivo sodišč, vsekakor ni bila na mestu.

Povsem drugačna je nova ureditev dostopa do gradiva v Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA-A), sprejetem po dolгих zapletih 22. julija 2014.

V 26. členu je navedeno, da se besedilo 65. člena spremeni tako, da se glasi:

»(1) Javno arhivsko gradivo v javnih arhivih, ki vsebuje tajne podatke po zakonu, ki ureja tajne podatke, ali davčne skrivnosti in katerih razkritje nepoklicani osebi bi lahko povzročilo škodljive posledice za varnost države in drugih oseb ali za njihove pravne interese, postane dostopno za uporabo praviloma 40 let po nastanku, če je s strani izročitelja označeno kot nedostopno v skladu s 40. členom tega zakona.

(2) Javno arhivsko gradivo v javnih arhivih, ki vsebuje osebne podatke, ki se nanašajo na: - zdravstveno stanje, spolno življenje; žrtev kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, zakonsko zvezo, družino in otroke; storilca kaznivih dejanj in prekrškov, razen kaznivih dejanj in prekrškov oseb, zoper katere je bil voden postopek zaradi nasprotovanja nekdanjemu enopartijskemu režimu; versko prepričanje in etnično pripadnost - postane dostopno za javno uporabo 75 let po nastanku gradiva ali 10 let po smrti posameznika, na katerega se podatki nanašajo, če je datum smrti znan, če ni z drugimi predpisi drugače določeno«.

Nova določba sodišč ne omenja več. Njihovega arhivskega gradiva pa se dotika besedilo o storilcih kaznivih dejanj in prekrškov, katerih osebni podatki so nedostopni daljše obdobje. Nova zakonska določba je povsem nerazumljiva in nedodelana. Po veljavnem Zakonu o kazenskem postopku (2012) je v 294. členu določeno, da je glavna obravnava javna. V naslednjem, 295. členu pa:

»Od začetka zasedanja pa do konca glavne obravnave sme senat ob vsakem času po uradni dolžnosti ali na predlog strank, vselej pa po njihovem zaslišanju, izključiti javnost vse ali dela glavne obravnave, če je to potrebno za varovanje tajnosti, varstva javnega reda, morale, varstva osebnega ali družinskega življenja obtoženca ali oškodovanca ali koristi mladoletnika, ali če bi po mnenju senata javnost škodovala interesom pravičnosti.«

Te določbe niso posebnost oziroma novost našega sodobnega kazenskega postopka, temveč jih vsebujejo tovrstni zakoni že vse od druge polovice 19. stoletja, več kot stopetdeset let torej.³ Nerazumljiva je torej določitev nedostopnosti tistih delov sodnih kazenskih spisov, ki zadevajo glavno obravnavo, obtožnico in sodbo. Izjema oziroma nedostopnost dokumentov naj bi veljala le za tiste primere, ko je bila javnost izključena.

Ugovor k obstoječi zakonski ureditvi je mogoč le ob upoštevanju instituta izbrisa. Poglejmo v veljavni Kazenski zakonik (2012), ki vsebuje tovrstne določbe:

REHABILITACIJA, IZBRIS OBSODBE IN POGOJI ZA DAJANJE PODATKOV IZ KAZENSKE EVIDENCE

Pravni položaj obsojenca po prestani kazni

81. člen

(1) Po prestani, plačani ali na drug način v skladu z zakonom izvršeni, odpuščeni ali zastarani kazni imajo nekdanji obsojenci vse pravice, ki so določene v ustavi, zakonih in drugih predpisih, in lahko pridobivajo vse

³ Več o tem glej: Melik, J. (2005). Razvoj kazenskega prava na Slovenskem od 1848 do danes. V: Malefične svoboščine Ljubljancanov. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, str. 251-275.

pravice, razen tistih, ki so jim omejene zaradi izrečenega varnostnega ukrepa ali zaradi nastalih pravnih posledic obsodbe.

(2) Prejšnji odstavek velja tudi za tiste, ki so na pogojnem odpustu.

Zakonska rehabilitacija in izbris obsodbe

82. člen

- (1) Z zakonsko rehabilitacijo se izbriše obsodba iz kazenske evidence in prenehajo vse njene pravne posledice, obsojenec pa velja za neobsojenega.*
- (2) Za obsodbo velja pravnomočna odločba kakor tudi spremembe te odločbe z amnestijo ali pomilostitvijo.*
- (3) Obsodba se izbriše iz kazenske evidence v določenem roku, od takrat ko je bila kazen izvršena, zastarana ali odpuščena, če obsojenec v tem roku ne stori novega kaznivega dejanja.*
- (4) Roki iz prejšnjega odstavka so:*
  - 1) za obsodbo, s katero je bil storilcu izrečen sodni opomin, in za obsodbo, s katero mu je bila odpuščena kazen - eno leto od pravnomočnosti sodne odločbe;*
  - 2) za pogojno obsodbo - eno leto, od takrat ko je potekla preizkusna doba;*
  - 3) za obsodbo na denarno kazen, stransko kazen ali kazen zapora do enega leta - tri leta;*
  - 4) za obsodbo na kazen zapora nad eno leto do treh let - pet let;*
  - 5) za obsodbo na kazen zapora nad tri leta do petih let - osem let;*
  - 6) za obsodbo na kazen zapora nad pet do deset let - deset let;*
  - 7) za obsodbo na kazen zapora nad deset do petnajst let - petnajst let.*
- (5) Obsodba na kazen zapora nad petnajst let se ne izbriše.*
- (6) Obsodba se ne more izbrisati iz kazenske evidence, dokler trajajo varnostni ukrepi.*
- (7) Varnostni ukrep obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu in obveznega psihiatričnega zdravljenja na prostosti, ki je bil izrečen samostojno, se izbriše v treh letih od takrat, ko se je prenehal izvrševati ali je izvrševanje zastaralo.*

Sodna rehabilitacija

83. člen

Sodišče sme na prošnjo obsojenca odločiti, da se obsodba izbriše iz kazenske evidence in da obsojenec velja za neobsojenega, če je potekla polovica z zakonom določenega roka, po poteku katerega se obsodba izbriše, če obsojenec v tem času ni storil novega kaznivega dejanja. Pri odločanju o izbrisu upošteva sodišče vedenje

obsojenca po prestani kazni, naravo kaznivega dejanja in druge okoliščine, pomembne za izbris obsodbe.

Dajanje podatkov iz kazenske evidence

84. člen

- (1) Podatki o izrečenih sodbah se vodijo v kazenski evidenci. Z zakonom se določita obseg podatkov in dajanje podatkov iz kazenske evidence pred izbrisom iz kazenske evidence.*
- (2) Na upravičeno z zakonom določeno zahtevo ustanov ali društev, ki so jim otroci ali mladoletniki zaupani v učenje, vzgojo, varstvo ali oskrbo, se dajo podatki iz kazenske evidence tudi za izbrisane obsodbe za kazniva dejanja po 173. členu, po drugem odstavku 174. člena, po drugem odstavku 175. člena, storjenega proti mladoletni osebi, in po 176. členu tega zakonika.*
- (3) Z zakonom se določi, da se obsodbe za kazniva dejanja iz prejšnjega odstavka vpišejo v posebno evidenco in se predpišejo pogoji, omejitve in postopek za dajanje podatkov o takih obsodbah; v primerih, ki niso zajeti v prejšnjem odstavku, se obsodba kljub ohranitvi v posebni evidenci šteje za izbrisano (prvi odstavek tega člena).*

Ob tem je potreben še vpogled v Pravilnik o kazenski evidenci (2004, 2006).

IV. IZBRIS OBSODBE IZ EVIDENC

17. člen

Ministrstvo opravi izbris obsodbe iz evidenc iz prvega odstavka 2. člena tega pravilnika na podlagi odločbe o izbrisu obsodbe oziroma pravnomočne sodne odločbe o izbrisu obsodbe ali na podlagi odloka organa, pristojnega za pomilostitev, s katerim se nalaga njen izbris, ali na podlagi amnestije.

Ministrstvo opravi izbris kazenskih točk v cestnem prometu po uradni dolžnosti, ko izve za dejstvo, ki je podlaga za izbris vseh ali le določenega števila kazenskih točk v cestnem prometu.

18. člen

Ministrstvo uradno preverja v evidencah, ali so potekli v zakonu predpisani roki za izbris posamezne obsodbe iz evidenc.

Ministrstvo obvesti o poteku roka za izbris obsodbe organ, ki je pristojen izdati odločbo o izbrisu obsodbe.

V obvestilu iz prejšnjega odstavka tega člena se navedejo še drugi podatki o obsodbi, vpisani v evidenco.

19. člen

Po izbrisu obsodbe se podatki izločijo iz evidenc in shranijo v zbirki dokumentarnega gradiva.

Podatki iz zbirke dokumentarnega gradiva se smejo dati samo pod pogoji, določenimi z zakonom.

VI. HRAMBA DOKUMENTARNEGA GRADIVA

27. člen

Podatki iz evidence se po izbrisu na prenosnem mediju hranijo trajno.

Podatki v zbirki dokumentarnega gradiva se hranijo tako, da je gradivo ustrezno zavarovano pred uničenjem in izgubo ter da je onemogočena neupravičena uporaba gradiva.

28. člen

Izhodni in vhodni dokumenti (vloge in potrdila) se v zbirki dokumentarnega gradiva hranijo dve leti.

Po Pravilniku torej postane kazenska evidenca po izbrisu dokumentarno gradivo, tako pade na področje, ki ga ureja Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivov. Pomeni, da izbris kazenske evidence ni absoluten, temveč le relativen (tj. glede predpisov, ki se nanj izrecno navezujejo, npr. KZ ali delovna razmerja).

6 ARHIVSKO GRADIVO IN SODIŠČA

Na koncu si bomo ogledali še vlogo sodišč oziroma njihovo sodelovanje z pristojnimi javnimi arhivi, kakršno bi moralo biti v bodočnosti. Spremenjeni Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih (2014) v dopolnjenem 39. členu določa:

»(1) Javnopravne osebe morajo skrbeti za ohranjanje, materialno varnost, celovitost in urejenost dokumentarnega gradiva, ki ga prejemajo ali nastaja pri njihovem delu, dokler ni iz tega gradiva odbrano arhivsko gradivo.

(2) Javnopravne osebe morajo pristojnemu arhivu zagotoviti ogled dokumentarnega gradiva ter mu dajati podatke, ki jih potrebuje za vodenje evidenc o arhivskem gradivu, pod pogoji, ki jih določa zakon.

(3) Javnopravne osebe morajo sodelovati s pristojnim arhivom pri izdelavi navodil za odbiranje javnega arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva. Prav tako morajo navesti katero dokumentarno gradivo ima trajen pomen za pravni interes pravnih in fizičnih oseb.

(4) Javnopravne osebe morajo odbrati arhivsko gradivo iz dokumentarnega gradiva po navodilih pristojnega arhiva iz 34. člena tega zakona ter izdelati popis odbranega gradiva.

(5) Javnopravne osebe morajo obvestiti pristojni arhiv o statusnih spremembah ter spremembah na področju upravljanja z dokumentarnim gradivom.

(6) Javnopravne osebe morajo tudi potem, ko je arhivsko gradivo že odbrano, zagotoviti hrambo tistega dokumentarnega gradiva, ki mu še ni potekel rok hrambe.

(7) Za izvajanje obveznosti iz prejšnjih odstavkov morajo javnopravne osebe zagotavljati ustrezne materialne, kadrovske in finančne pogoje ter določiti osebo, odgovorno za izvajanje teh obveznosti ...«

Javnopravne osebe, v našem primeru sodišča, morajo sodelovati z arhivisti pri določanju arhivskega gradiva. Pogrešamo določbe o njihovi usposobljenosti. Z drugimi besedami: nikjer ni opredeljeno, kdo je lahko odgovorna oseba, ki bo sodelovala s pristojnimi arhivi, kdo bo tisti, ki bo navajal, katero dokumentarno gradivo je pomembno za bodočnost. Kdo bo in na kakšen način izobrazil te odgovorne osebe, da bodo lahko na arhivskem področju odgovorno sodelovali? Med določbami o dolžnostih javnih oseb bi moralo biti izrecno določeno, da mora z arhivom ob določanju arhivskega gradiva sodelovati odgovorna in ustrezno izobražena oseba, ki pozna delovanje, organizacijo in pisarniško poslovanje (upravljanje z dokumenti) pri sodiščih in se obenem zaveda družbene vloge hrambe arhivskih dokumentov.

7 SKLEP

Pri določbah, ki zadevajo sodno vejo oblasti, moramo poudariti močno pomanjkanje akribije, kar je vsekakor zaskrbljujoče. Zakaj? Naša aktualna zakonska opredelitev arhivskega gradiva v zakonu, ki »je dokumentarno gradivo, ki ima trajen pomen za zgodovino, druge znanosti in kulturo ali trajen pomen za pravni interes pravnih in fizičnih oseb; arhivsko gradivo je kulturni spomenik«, ima pri gradivu sodne veje oblasti izrazit poudarek na drugem delu. Tu vse bolj v ospredje stopa zaščita temeljnih človekovih pravic (Duff et al., 2013; Caswell, 2014). Ta pa ni le v pristojnosti arhivov, temveč mora vključiti tudi ustvarjalce arhivskega gradiva - v našem primeru torej sodno vejo oblasti.

Za zaključek še misel Randalla C. Jimersona (2009, str. 185), ki jo je izpostavil v knjigi s pomenljivim naslovom »Archives Power: One challenge for archivists is to embrace the power of archives and use it to make society more knowledgeable, more tolerant, more diverse, and more just.« Eden izmed izzivov za arhiviste je sprejeti in uporabiti moč arhivov za povečanje obveščenosti, strpnosti, raznolikosti in pravičnosti družbe.

VIRI IN LITERATURA

- Bohinc, R., Cerar, M., Rajgelj, B. (2006). *Temelji prava in pravne ureditve*. Ljubljana: GV založba.
- Caswell, M. (2014). Defining human rights archives: introduction to the special double issue on archives and human rights. *Arch Sci*, 14, str. 207-213. Dordrecht: Springer.
- Duff, M. W. (2013). Social justice impact of archives: a preliminary investigation. *Archival Science*, 13, str. 317-348. Dordrecht: Springer .
- Jimerson, R. C. (2009). *Archives power, Memory, Accountability and Social Justice*. Chicago: Society of American Archivists.
- Juhart, M., Možina, D., Novak, B., Polajnar - Pavčnik, A., Žnidaršič - Skubic, V. (2011). *Uvod v civilno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Kazenski zakonik. (2012). Uradni list Republike Slovenije, št. 50.
- Melik, J. (2005). *Razvoj kazenskega prava na Slovenskem od 1848 do danes*. V: Kambič, M. in Budna Kodruč, N. (ur.). *Malefične svoboščine Ljubljančanov* (str. 251-275). Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Pavčnik, M. (2007). *Teorija prava*. Ljubljana: GV založba.

- Perenič, A. (2005). *Uvod v razumevanje države in prava*. Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Pravilnik o kazenski evidenci. (2004, 2006). Uradni list Republike Slovenije, št. 34/2004, 127/2006.
- Ribnikar, P. (1988). Dr. Josip Mal, njegovo delo v arhivu in za razvoj arhivistike. *Arhivi XI, št.1-2*, str. 30-38. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
- Vilfan, S. (1956). *Kronika letnik 4, številka 2*, str. 106-116. Ljubljana: zgodovinsko društvo za Slovenijo.
- Zakon o kazenskem postopku. (2012). Uradni list Republike Slovenije, št. 32.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA-A). (2014). Uradni list Republike Slovenije, št. 51.
- Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. (2006). Uradni list Republike Slovenije, št. 30.

SUMMARY

Jelka MELIK*

JUDICIAL BRANCH OF POWER AND ARCHIVES

Judicial branch of power, which is the primary domain of the courts as the main protagonists, is a very special area of archival operation and archival theory. For many years after the Second World War, Slovenian archives have been trying to get a primary and a decisive word in determining which records are supposed to be preserved permanently and accepted by the competent public archives. This was indeed a good thing, and it is clear that the archives won at least some authority on the subject. However, our current situation and the role of archives in modern society, are forcing us into further thinking and planning. Appraisal of archives is definitely a very responsible task. As long as it was necessary to take into account only the cultural and research aspect of the documents, the archivist, who was mostly historically educated, was able to cope with tasks that were in front of him. Today, following the example of the West-European countries, the legal aspect joined the legal definition of archives. The current archival law made a step further and set an even closer involvement of the record creator in deciding on the designation of a "significant" status of the document. In the future, it will be necessary to add new tasks for the record creators and thoroughly define them.

Judicial branch of power is definitely worth of special treatment. Especially its dual role should be pointed out. On the one hand, it is an important creator of archives and on the other, their special user.

Therefore, it is important to achieve a closer cooperation among the creators of archives - the courts - and competent archivists and archival institutions. Protection of human rights is certainly a common goal and a priority that needs to be put in place and be properly regulated.

---

* Jelka Melik, Ph. D., assistant professor, archivist, Archives of the Republic of Slovenia, Zvezdarska 1, 1000 Ljubljana, Slovenia, contact: jelka.melik@gov.si.